

שאלה: אני גר ליד בית הללויות שמגר בירושלים. כמעט בכל יום מביאים שם איזה מת להספידו לפני קבורתו. אני עובר שם ורואה המון אנשים ממתנינים בחוץ. האם מחויב אני לעצור בדרכי ולהצטרף להלוויית המת?

תשובה חז"ל שבחו מאד מי שמלוה את המת. אמרו (מסכת ברכות דף יח/א): "כל הרואה המת ואינו מלוהו עובר משום 'לועג לרש', חרף עושהו' [=מחרף כביכול את הקב"ה]. ואם הללוהו מה שכרו? אמר רב אסי עליו הכתוב אומר 'מלֹאָה ה' חונן דל, ומכבדו חונן אביון'. [עכ"ל] כלומר אם אינו מלוה אותו הוא מבזה אותו. הוא "לועג לרש" (רש הוא עני, ואין עני יותר ממי ששוכב כגוף בלי נשמה). ואם הוא מלוה אותו, כלומר הוא "חונן דל", לכן הקב"ה יתלוה אליו לברך את האיש הזה הגומל חסד.

עד כמה צריכים ללוות אותו? המצוה היא ללוותו עד לבית הקברות. אבל ההולך ארבע אמות בלבד [=כמו ארבע פסיעות] יצא ידי חובת המינימום. ודין זה נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה, שסא סעיף ג). אבל בכל אופן, מענה זה לא יקל על מצוקתך. כיון שכמעט בכל יום אתה רואה מחלון ביתך הרבה אנשים מתאספים בכנר בית ההלוויות, האם חייב אתה לצאת מביתך וללוות את המת? הרי הרב עובדיה יוסף, בספרו "חזון עובדיה" על אבלות (ח"א עמ' רצח) כותב כי נוהגים כולם, גם רבנים וגאונים, ללכת רק ד' אמות ואז הולכים לדרכם. אבל במצבך, שהתאספו הרבה אנשים וממתנינים לשמוע הספדים, או שעדיין עסוקים בהספדים, האם נכון הדבר שתיאלץ להמתין עד שהמסע יצא לדרכו?

מצאתי לך פתרון. הרב נפתלי צבי ברלין, הנקרא הנצי"ב, רבו של הרב קוק, בספרו "העמק שאלה" (על שאילתות ר' אחאי גאון, תחילת שאלה יד) דייק מלשון חז"ל "כל הרואה את המת". כלומר אתה במצבך רק רואה את הקהל הרב שהתאסף. אינך רואה לא את הארון, ולא את הרכב בעת שמסיעים את המת לבית הקברות. ודאי אתה פטור מללוות אותו.

ומזה הרווחנו עוד דין. כשיש מודעות ברחוב או בעיתון על מיתתו של המת, או מכונית נוסעת וממנה מכריזים ברמקול על מיתתו, אינך חייב להשתתף בהלוויה. כי טרם ראית את המת.

ואי אפשר להתחכם ולומר שהכוונה רואה ממש את גוף המת עצמו, כי הרי הוא מכוסה בתכריכים או בטלית, מאז הגיעו "חברה קדישא" ולעולם לא רואים אותו ממש.

מאיזה טעם תקנו חז"ל שיש מצוה ללוות את המת? כתב הרמב"ם הלכות אבלות פרק יד) שהוא מהדין של "ואהבת לרעך כמוך". אני מפרש: כאשר בני אדם מכבדים את המת, זו היא סגולה בטוחה שגם בבית דין של מעלה מכבדים אותו. הרי משנה מפורשת היא: הוא הֵּה אֹמֵר, כֹּל שְׂרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמֵנוּ, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיָּמֵנוּ. וְכָל שְׂאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמֵנוּ, אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיָּמֵנוּ. (אבות ג, י).

וגם חז"ל המאוחרים אמרו: "איזהו בן העולם הבא? אמר ליה 'ואזניך תשמענה דבר מאחריך, לאמר: זה הדרך לכו בו, כי תאמינו וכי תשמאלו' (שבת קנג, א). ופירש שם רש"י:

"ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בה - מאחרי מטתך [=ארון המתים] כשתמות, תשמע כשיאמרו 'זה הדרך שהלך בה זה לכו בה, מובטח שהוא בן העולם הבא'".

המת, כל עוד לא נקבר, הוא שומע מה שהאנשים הנמצאים סביבו אומרים (כך אמרו בגמרא במסכת שבת קנב ע"ב) וכאשר הוא שומע שמשבחים אותו [כמובן לא בגוזמא, אלא באמת] בזה יש לו סימן היכר שהוא הולך לגן עדן. עושים אתו חסד בזה.

ולכן כאשר באים אנשים רבים להפרד ממנו, גם אות-כבוד זה משפיע על דינו בשמים. לכן מצוה להצטרף להלוויתו.

אבל כמובן זו היא חסידות בלבד ואם קשה לך אינך חייב להפסיק מעיסוקיך מפני כל לוויית המת שתראה. ותוכל להמשיך בדרכך, כל עוד לא ראית שהמסע יצא לדרכו.